

l'Edat Mitjana a manera de terme tècnic de filosofia o lògica fins al S. XVIII, de vegades reduït a una forma *bliiri* o *bliciri*, que és d'on vénen el nostre *belitre* i la major part de les formes romàniques.² Però en català se n'ha conservat una altra, provinent del *βλιτρι* primitiu, si bé amb l'accent desplaçat, *bliitiri* o *blediri*, i el significat de 'estudiant de primer any', 'home novell, inexperimentat' (*DAG.*, *ALCM*); del seu ús a les Illes valguí com a testimoni el calendari mallorquí de 1752 que va firmar per «un astròlech *Blitiri*»¹⁰ (*JMBover*, *BiEscrBal.* II, p. 610).

Va trobar aquesta etimologia Spitzer, *AIRC* III (1944, 4-6) i jo hi vaig afegir en el *DCEC* alguns complements; descartant les etimologies alem. *bettler* 'captaire' (*FEW*; *REW*, 1014a; no «germ.» com diu *ALCM*) o derivat de *belar* (Sainéan) en què s'havia pensat primer; es pot veure l'estudi de Spitzer per a més precisions literàries i erudites.

DERIV.: *Belitrada*. *Belitralla* [1695, Lacav.]. *Belitrejar* [1578]. *Belitrenc*. *Belitresc* adj. («aquell noy porta una vida belitresca» [*DAG.*] en Bosch de la Trinxeria, *l. c.*, i d'ací substantivat *belitresca* «vagància; désœuvrement, flànerie», per ex. *córrer la belitresca* (*Misc. Fabra*, p. 182). *Belitronada* mall. per contaminació del cast. *bribonada*.

CPt.: *Despulla-belitres* (veg. supra).

1 D'ací el *Coll dels Belitres* a Portbou, a la ratlla de Cervera, lloc on acampaven els *pòtols* deturats per l'una o l'altra policia.—² El gallec Martín Sarmiento (mj. S. XVIII) donava *bli(c)itiri* com a terme usat pels «Maestros de Sùmulas», i en el glossari grec de Suidas, per a «vox qua sonum chordae imitatur» (*BRAE* XVI, 369).

BELL, 'formós', del ll. *BĒLLUS*, -A, -UM, 'bonic'.³⁵

□ 1.ª doc.: S. XIII (Jaume I, Lluïl, *Vides Ross.*, etc.).

Pel que fa al català, inútil d'enguirixir les dades medievals i literàries de l'ús en el sentit estètic, en el qual regna llavors quasi sense rivals. Després la seva homonímia amb *vell* ha fet que perdés molt de terreny pertot, en aquest sentit bàsic, i en guanyessin els seus concurrents de matís diferent o de valor estilístic i castissisme inferiors, com *bonic*, *formós*, *maco*, *guapo*. En el Rosselló per evitar aquesta homonímia hom ha afavorit l'ús de la forma occitanitzant i afrancesada *bel*, *bela* (no sempre amb caràcter proclític, vegeu, per exemple, Saisset, *Catalanades*, p. 249; Massó i T., *Croquis Pir.* I, 22). Sobretot a Mallorca es manté un poc més que en altres terres en les combinacions personals del tipus de *bell home*, *bell jove*, *bella dona*: aquest, per ex., com a topònim a Calvià (*Caló de la Bella Dona*); és una *bella persona* té ús general, però en el sentit de persona molt respectable i de gran bondat.

També s'ha usat amb caràcter merament ponderatiu i elogiós, sobretot aplegat amb substantius que el segueixen, en combinacions que tendeixen a esteotipar-se, com és una *bella cosa*, *hi ha treballat bella estona*, *les belles aptituds de...* Alguna d'elles es desenrotlla sobretot a França i d'allí s'ha estès a les llen-

gües veïnes, com *les Belles Lletres* (d'on fins s'han format derivats parasintètics, com al. *belletrist*, *belletristik*, que darrerament tendeixen a propagar-se); i *les Belles Arts*, aquest ja fermament establert entre nosaltres i en totes les llengües d'Occident.¹

A l'Edat Mj. aconseguí gran difusió l'ús proclític amb caràcter de fórmula cortesa, encaminada a atraure la benevolença de l'interlocutor: això s'esdevé sovint en textos del S. XIII, com les *VidesR.*² la lírica i didàctica de Cerverí (veg. els meus glossaris d'aquestes dues fonts) i en tota l'obra de R. Lluïl (per ex. *Blanquerna* II, 40.3); i, més sovint que amb cap més, s'aparia així amb substantius com *amic* (llavors més d'un cop en cas recte: «*bels amichs* —dix Blanquerna—: vós, o nanats?» I, 228.6), també amb noms de parentiu com *frare*, *pare*, *sor*, etc.; ús que en francès i en molts parlars d'oc anà a parar a la gramaticalització de la mena de *beau-père*, *belle-soeur*, *belle-fille*, etc., que acabaren per estereotipar-se com a indicació de la parentela sobrevinguda (*beau-fils* 'gendre') o bé del padastre, madastra, germanastre, etc., precisament perquè amb aquests parents no consanguinis se sentia més la necessitat d'extremar els termes cortesos de l'expressió.

No seria just de creure que *bellus* no sigui un mot pertanyent al llatí clàssic pel fet que *pulcher* és, dins aquest, el mot d'estil noble i el d'expressió més objectiva i normal del judici i concepte estètic, sense peculiars qualificacions, i perquè *formosus* el segueix en freqüència, sobretot quan es tracta d'expressar la beutat humana, i més si és amb caràcter emfàtic; car també *bellus* era mot conegut de tothom i usat en tots els ambients socials; però hi tenia un matís més familiar i més afectiu, despulat d'emfasi i implicant de vegades alguna atenuació en la intensitat del judici elogiós: un poc a la manera del cat. *bonic*, el fr. *joli* o el cast. *lindo* en contrast amb *beau* o *hermoso*; i tal com *bonic* començà per ser un diminutiu de *bo*, també en llatí, partint de *bonus*, que prové d'un *DUENOS* de la llengua arcaica, es creà *DUENO-LO-S* amb terminació diminutiva, i d'aquest *DUENOLOS* descendeix (a través de *DVENLOS*) el nostre *bellus*. El mot fou corrent no sols en la llengua parlada, car també es troba en escrits ben treballats dels més grans clàssics, encara que sempre amb algun matís colloquial, pintoresc o atenuatiu, i especialment en el llenguatge epistolar i casolà (per ex. *Cicero bellissimus* en les Cartes de Cicero, XIV, 7.3, ací amb el freqüent sentit de 'encantador, dilecte', tal com nosaltres familiarment diríem, per exemple, *Ramona maca*).

Sovint, ja a l'Edat Mitjana, el cat. *bell* (també el mot occità, i més o menys en italià i en francès) tirà a usar-se com a mot intensiu i emfatitzant: *al bell mig*, *a bell doll* o *bell raig*, *una bella estona*, *de bella nit* (se'n va anar *de bella nit camps a través...*, *la crisi l'escometé de bella nit*, escrivia Pere Coromines, en *La Tràgica Fi de Miguel de Unamuno*, O. C. Cast.); frases com les nostres *al bell mig*, *al bell davant de...*, tenen també gran extensió en els parlars llenguadocians i gascons, amb alguna evolució fonètica en